

A TANÁRKÉPZÉS KORSZERŰSÍTÉSÉNEK KÉRDÉSEI

VESZPRÉMI LÁSZLÓ

Bevezető gondolatok

A pedagógusképzés korszerűsítésének kérdései egyre jobban kerülnek a szakemberek, a művelődésügy irányítóinak érdeklődése középpontjába. Társadalmi-gazdasági rendszerünk fejlődési szintje, üteme az általános- és középiskolai oktató-nevelő munka tartalmi, módszertani, várhatóan strukturális változásait, „reformját” vonják maguk után, s mindez természetesen érinti a pedagógusképzést is.

Mit kell mérlegelni, mire terjed ki a korszerűsítési törekvés?

Minden korszerűsítési törekvésnél elengedhetetlenül szükséges a közoktatás egészére kiterjedő távlatok, célok, elvárások, alapvető kérdések megfogalmazása. A köznevelési rendszer távlati fejlesztésének kialakított koncepciója ismeretében lehetséges csak meghatározni a tanárképzés továbbfejlesztésének főbb irányait, a különböző elképzeléseket. Ezeknek a céloknak a figyelembevételével állíthatjuk össze, pontosíthatjuk a tanárképzéssel szembeni követelményeket, és készíthetjük el a nevelők jövőbeni tevékenységstruktúráját, professziogramját. Ennek alapján lehet megnyugtatóan, — megfelelő elvi alapon — javaslatot kidolgozni a tanárképző intézmények esetleges integrációjáról, az egységes tanárképzésről, strukturális változásokról és a képzési folyamat korszerűsítéséről.

A neveléstörténeti tanulságok két területen nyújtanak segítséget ehhez: a hazai és a nemzetközi összehasonlító elemzés szintjén.

Bő évszázadnyi tapasztalat gyűlt össze a tudományegyetem és a tanárképző főiskolák képzési rendszerében. Két figyelemre méltó különbség kirajzolódott a jelzett időtartamban: az egyetemen az elméleti tárgyakat általában magasabb szinten oktatták, a főiskolán pedig jobb volt a gyakorlati képzés.

Kívánatos — a hatékonyság szempontjából —, hogy a tanárképzés két egyenrangú területéről a jobb megoldást vigyük tovább. Kifogásolható a Művelődési Minisztérium előterjesztés-tervezetében („A tanárképzés továbbfejlesztésének problémái”) az a szemlélet, amely egyoldalúan csak az elméleti tárgyak oktatásának magasabb szintű egyetemi tradíciójára hívja fel a figyelmet, jelezve, e téren kell előbbre lépni — a hatékonyság fokozása érdekében — a főiskolai oktatásban is.

A tanulók neveléséhez, személyiségfejlesztéséhez, a pedagógus „szakmához” kétségtelenül egyrészt *ismeretekre* van szükség, másrészt viszont *pedagógiai gyakorlati jártasságokra és készségekre*.

Bizonyos, hogy a megalapozott szaktárgyi tudás nélkülözhetetlen a pedagógusi munkához, de az ismeretek másik nagy — s egyre bővülő — köre is hasonlóan fontos: a pedagógiai-pszichológia, tantárgypedagógia, szociológia, egészségügyi stb.

Az ismeretek és a pedagógiai gyakorlati képességek egymást feltételezik, együtte-

sen segítik a pedagógus alapvető társadalmi funkciójának ellátását: a nevelést, a tanulók személyiségfejlesztését.

A tanárképzés két legfontosabb összetevőjének bármelyikét elhanyagoljuk, az a hatékonyság rovására megy. Szegeden az egyetemi és a polgári iskolai tanárképzés között (1928—1949). intenzív szervezeti -tartalmi kapcsolat volt. Ennek a két évtizednek gondos tanulmányozása hasznos tanulságul szolgálhat a tanárképzés korszerűsítése, az egészséges tanárképzés megvalósítása és a tanárképző intézmények integrációjának tervéhez.

A nemzetközi összehasonlító elemzést a Felsőoktatási Pedagógiai Kutatóközpont végezte el az elmúlt évtizedben. Bemutatják a pedagógusképzés alakulását 1970-től, és áttekintik hét szocialista és öt kapitalista ország pedagógusképzésének rendszerét, mai helyzetét, problémáit, fejlődési tendenciáit.

Napjaink pedagógusképzését is tanulmányoznunk kell a felsoroltak mellett, mert csakis a jelenlegi helyzet alapos ismerete nyújthat segítséget a kifogásolható elvek, módszerek kritikai felülvizsgálatára, és az évszázadnyi időtartamban felgyülemlett pozitívumok, tradíciók átmentésére.

* * *

A képzési folyamat korszerűsítésének kérdései

A bevezető gondolatok után a képzési folyamat korszerűsítésének néhány kérdését elemzem elsősorban tanárképző főiskolákon folyó gyakorlat és tapasztalat alapján.

Az elmélet és gyakorlat aránya, tartalma a tanárképző főiskolák képzési rendszerében

Az iskolai gyakorlat jelenleg érvényben levő rendszere az 1972/73. tanév második felétől kezdve alakult ki, és jelentős változásokat hozott. [5]

- Növekedett az összefüggő, a külső iskolai gyakorlat;
- kötelezővé vált a napközi otthoni gyakorlat;
- az úttörővezetés külön szakvezetőt kapott;
- a hallgatók már a 6. félévben kezdik a tanítást.

Összességében: emelkedett az iskolai gyakorlat időtartama. Említésre méltó, hogy egy olyan átfogó rendszer megvalósítására kerülhetett sor, amely mind a 8 félévet egy tudatos egységben szervezte:

- a pedagógiai tapasztalatszerzés (I—V. félév)
- a pedagógiai tevékenység kezdő szakasza: (VI—VII. félév)
- és a pedagógiai tevékenység önálló szakasza: (VIII. félév)

Kétségtelenül előrelépést jelentett a korábbi képzési gyakorlathoz viszonyítva ez az újonnan kialakított rendszer, hiszen a hallgatók korábban bekapcsolódhatnak az oktató-nevelő munkába, s ezáltal még biztosabban fejlődhetnek szaktárgyi, pedagógiai, pszichológiai ismereteik, és még jobban erősödhet nevelői hivatástudatuk is. A nemzetközi összehasonlítás alapján is azt láthatjuk, hogy kedvező az időarány: — az elmélet és gyakorlat — a pedagógiai — pszichológiai tárgyak vonatkozásában.

Csakhogy napjainkban lényegesen sokrétűbb a pedagógusi munka, mint akár csak három-négy évtizeddel korábban, sokféle funkciót lát el a nevelő: az oktatás szervezése mellett:

- a nevelési folyamat hatásrendszere
- a közösségi élet, ifjúsági mozgalom, társadalmi-közéleti szereplés szervezése,
- a tanulók szokásainak alakítása, jellemük, beállítódásuk, formálása,
- a családi mikrokörnyezet tanulmányozása, neveltségi szintmérés elkészítése stb.

A felsoroltak is mutatják: újabb elméleti tárgyak (nevelésszociológia, szociálpszichológia, neveltségi szint mérése, módszerek megismerése) és azok gyakorlati alkalmazására való felkészítés igénye napjainkban jelentkező gondja, feladata a tanárképzésnek.

Azzal a ténnyel pedig semmi „megnyugtatót” nem állíthatunk, hogy több országban sokkal rosszabb a tanárképzés rendszere, körülménye, mint nálunk.

Az elmélet és gyakorlat aránya a számok tükrében

Vizsgáljuk meg, hasonlítsuk össze — a továbbiakban milyen arány — időtartam — mutatható ki a tanárképző főiskola és az orvostudományi egyetem képzési rendszerében az elmélet és gyakorlat terén.

Hospitálások és gyakorlatok időaránya a tanárképző főiskolán

A tapasztalatszerzés szakasza: I—V. félév

Pszichológia I—III. félév	időtartamban óra	
	13	
Didaktika: III—IV. félév	2	
Neveléstudomány: V. félév	1	
Tantárgypedagógia V. félév	4	
Ifjúsági mozgalom II. félév		1 hét tábor
III—IV. félév	15	
IV. félév		2 hét tábor
	Összesen: 1 hónap	

A pedagógiai tevékenység kezdő szakasza VI—VII. félév

VI. 42 óra + 2 hét 1 1/2 hónap

VII. 26 óra + 2 hét

A pedagógiai tevékenység önálló szakasza: VIII. félév

2 óra + 1 hónap 1 hónap

összesen: 1 — VIII. 3 1/2 hónap

Egy tanévben — leszámítva a vizsgaidőszakot — 7 hónap esik a szorgalmi időre, négy év alatt ez 28 hónapot jelent; a nyári táborozás és a 15 órás csapatoknál töltött időtartam leszámítva: 2 1/2 hónapot tesz ki a szorgalmi időben szervezett hospitálás és tanítási gyakorlat, 25 1/2 hónapot pedig az elmélet. Az elmélet és gyakorlat aránya tehát — a nyári 1 hónapot is figyelembe véve:

25 1/2 : 3 1/2

Ez azt jelenti, hogy az elméleti tárgyak oktatására 88%, a gyakorlatira 12% esik a képzés négy esztendejében. Hasonlítsuk össze ezeket az adatokat az orvostudományi egyetem általános orvosi karának adataival.

Kórházi és klinikai gyakorlatok időaránya az orvosegyetemen

	szorgalmi időben	nyáron
I—X. félév	5 hónap	3 hónap
6. év	12 hónap	
Összesen:	17	+ 3 = 20 hónap

Az 5 év elméleti oktatása 30 hónap (a szorgalmi időben ugyanis átlagban évenként 1 hónap gyakorlatra esik.) Az elmélet és gyakorlat aránya: az orvosegyetemen: 30:20, s ez százalékban 60% elméleti, 40% gyakorlati képzést jelent. Érdemes legalább

két vonatkozásban végiggondolni az orvosképzést anélkül, hogy feltételeznénk az átvétel közvetlen lehetőségét:

- A legfőbb "klinikumokra" a képzés végén visszatérnek,
- A gyakorlat oldaláról megvilágított elméleti tudnivalók magasabb szintű számbavételével államvizsgáznak az utolsó évben az orvostudomány öt legfőbb területéről.

A tanárképzésben ezt a „klinikai” rangot elsősorban a szaktárgy oktatására való felkészítés kapja meg. Azonnal hozzáteszem, ebből az időtartamból, igényességből semmit elvenni nem szabad, ennek a rangját csak emelni — megtartani — kell további korszerűsítéssel. Ahhoz viszont, hogy előbbre lépjünk a tanárképzés terén, feltétlenül hasonló igényességgel kell felkészíteni a hallgatókat a nevelési folyamat elméleti-gyakorlati tudnivalóinak magasabb szintű elsajátítására, birtoklására.

Ennek a *tartalmába beletartozhatna*

- neveltségi szintmérés elmélete — módszerei
- osztályfőnöki munka elemzése
- a napközis nevelőmunka
- a családi mikrokörnyezet vizsgálatának módszerei
- a közösségi nevelés kérdései stb.

Az időpont a 7—8. félévre esne. Itt kellene növelni a gyakorlat arányát. Ehhez ki kellene alakítani a megfelelő elméleti tartalmat, új tárgyakat is szükségképpen (nevelésszociológia, szociálpszichológia) fel kellene idézni a pszichológiából, nevelésmélethez az I—V. félévben tanultakat.

Írásbeli elemzéssel, szintetizálással lehetne zárni ezt a folyamatot.

Az oktatómunkával egyenrangúan a nevelőmunkára történő alaposabb elméleti-gyakorlati felkészítés lehet csak a biztosítéka annak, hogy hatékonyabb, eredményesebb pedagógusképzés valósuljon meg bármelyik típusú intézményben.

* * *

A pedagógiai, pszichológiai tárgyak a tantárgypedagógia és a gyakorlatban használatos dokumentumok összhangjainak szükségessége

Alapfeltétele az eredményes képzési munkának, hogy a legfontosabb tantervi anyag, ezek alapján készült jegyzetek és a minisztérium által hivatalosan érvényben levő dokumentumok összhangban legyenek. Az oktatásra felkészítésnél elsősorban a didaktika (logika) — tantárgypedagógia — oktatáspszichológia — a nevelési és oktatási terv egységes anyagát, kifejezéseit tételezzük fel.

Érthető igény, hogy valamennyi tantárgypedagógia egységesen a képzési folyamatot alapozó általános didaktikára támaszkodjon, fogalomrendszere, nomenklatúrája, tantervi anyaga összhangban legyen azzal. Elengedhetetlenül szükséges az is, hogy a tantárgypedagógiai jegyzetek is tükrözzék ezt az ésszerű kapcsolatot a didaktikával. Vegyük figyelembe, mit sajátítottak el a harmadik-negyedik félévben a hallgatók, ne állítsanak fel olyan új rendszereket, amely csak zavart idéz elő, ne dolgozzanak fel olyan tantervi anyagot, amelyik az általános didaktikában szerepel. (Csak hivatkozzanak azokra, idézzék azt fel, amire éppen szükség van.)

Ez az összhang lehet a biztosítéka annak, hogy a gyakorlóiskola a hatodik félévre egységes szemlélettel rendelkező hallgatókat kap, akik rendelkeznek azokkal az ismeretekkel, tudással, amelyek szükségesegek ahhoz, hogy céltudatos irányítással képesek legyenek oktatni-nevelni.

Vizsgáljuk meg vázlatosan, mit mutatnak az említett dokumentumok ebből a szempontból!

Áttanulmányoztam az általános iskolai pedagógusképzés tantervéből az egyes szaktárgyak tanításának anyagát. (A tanterv 1976/77. tanévtől van érvényben) és az a következőket mutatja.

- Nincs megfelelő összhang az egyes tárgyak tanításának tantervi anyagánál.
- Alapvetően fontos tantárgypedagógiai tudnivaló hiányzik egyes tárgyaknál.

Mintaszerűnek mondható pl. a biológia, a földrajz, a mezőgazdasági ismeretek tanításának tantervi felsorolása, igényes logikai rendje.

Hiányos: és nem kellően rendszerezett, összefogott pl. a magyar nyelv és irodalom, matematika, történelem, testnevelés.

Az utóbbiakból — többek között — kimaradt olyan lényeges alapvető feladata a tantárgypedagógiának mint felkészülés a tanítási órára, vázlatírás, tervezetkészítés. Ebből is következik bizonyosan, hogy egy-egy szaktárgyból úgy érkeznek a közvetlen iskolai gyakorlatra a jelöltek, hogy vagy egyáltalán nem — vagy nem megfelelő szinten — készítették fel őket az iskolai gyakorlatra. Néhány esetben felesleges, illetve túlméretezett anyagrészek (pl. a tantárgypedagógia története) is kimutathatók. Megítélésünk szerint az egyes szaktárgyak tanításának tantervi anyagát úgy kell összeállítani, hogy először a közös, valamennyi tárgynál szükséges és egységesen használatos anyagot kell felsorolni, — központi irányítással — és ehhez kell hozzátenni az egyes tárgyak speciális tantárgypedagógiai elgondolásait.

A tantárgypedagógiai jegyzetek

A tanárképző főiskolákon érvényben levő tantárgypedagógiai jegyzetek rendkívül tarka képet mutatnak a didaktikával való összefüggés, a gyakorlati hasznosság, a kialakított rendszerek szempontjából.

A gazdag tapasztalattal megírt jegyzetek igen sok értékes részt tartalmaznak. Hogy — ennek ellenére — mégis alapvető hiányosságok is tapasztalhatók ezekben, az nem a szerzők felelőssége elsősorban — vagy jelentős mértékben —.

Mit kifogásolhatunk

- A tantárgypedagógiai jegyzetek legtöbbször nem épít kellően az általános didaktikára, nincs azzal összhangban
- Nem használja annak — mindenben — fogalomrendszerét, nomenklaturáját. (Ezt természetesen az egész magyar pedagógia gondja, problémája, megoldandó feladata).
- Több olyan anyagrészt is feldolgoznak — szükségtelenül — amelyet már az általános didaktikában — vagy nevelélmélethez — tanultak a hallgatók.

A felsoroltakból is következtethető, hogy az egységes tantárgypedagógia jegyzet szerkesztését nem pótolhatja az egyes szaktárgyak bármilyen kiemelkedően felkészült oktatója de szakbizottsági javaslata sem. Érthető gondot jelent a gyakorlóiskolában, ha háromféleképpen tanult pedagógiai anyagot (didaktika és az egy-egy tantárgypedagógia) kell „szintetizálni” vagy éppen ismét egy újjal, az érvényben levő dokumentumokban használt fogalmakkal helyettesíteni.

A gyakorlati képzés személyi feltételei

A tantárgypedagógusnak kulcsfontosságú szerepe van a gyakorlati képzésben. Ahogy szintetizálja mindazt, amelyet a szaktárgy, a pedagógiai-pszichológia, logika felkínál számára, ahogy felkészít az iskolai gyakorlatra, amilyen mélységben meglátja az elmélet és gyakorlat egységének fontosságát, mindez alapvetően meghatározza a képzés színvonalát.

A gyakorlati képzés másik „kulcsembere” a szakvezető tanár.

A szakvezető tanárnak magas szinten kell birtokolni az oktató-nevelő munka gyakorlatát, azokat irányító dokumentumokat s mindazokat a szaktárgyi-tantárgy

pedagógiai ismereteket, amelyeket a jelöltek az I—V. félévben tanultak. Ez lehet a biztosítéka csupán annak, hogy a hallgatókkal a gyakorlat számára „hasznossá” tett „szelektált” tudnivalókat idézteni fel, hogy a különböző ismereteket megfelelő szintézisben kapcsolatja a gyakorlati tennivalókhöz. Hiszen csak a megfelelő elméleti szinten előkészített, bemutatott és a hallgatók aktív részvételével biztosított pedagógiai tapasztalatszerzés, tevékenység segítheti hatékonyan a pedagógia, a pedagógussá válás, képességek kibontakozását.

Rendszeres kapcsolatra van szükség a gyakorlati képzés érdekében közvetlen együttműködő oktatók-szakvezetők részére.

Befejezésül a következő kérdések középpontba állítását fogalmazhatjuk meg:

- A tanárképzés korszerűsítésének hatékonysága fokozásának érdekében;
- A gyakorlati képzést jobban szem előtt tartó szaktárgyi-pedagógiai, pszichológiai-marxista világnézetű pedagógusképzésre van szükség.

Fokozni kell a pszichológiának a szerepét, jelentőségét a tanárképzésben.

Kifogásolható — ebből a szempontból — a főiskolai oktatásban elhelyezett rendje. A 3. félévvel befejezett szigorlat időben olyan távol esik a 6—7. félévtől, hogy legfontosabb területeken

- oktatáspszichológia
- nevelépszichológia
- szociálpszichológia

felhasználását önmagában ez a tény is korlátozza. A „logika” féléves anyagának elhelyezése az I. félévre egyszerűen elhibázott.

Ezen kívül anyaga, szemlélete, korszerűtlen, kapcsolata a gyakorlati képzéssel említésre sem méltó.

- *A neveléstudománynak* szervezeten (tanszék) és tartalmilag is közelebb kell kerülni a gyakorlati képzéshez.

Kivánatos, hogy a pedagógiai tanszékeknek „kisugárzó” szerepe legyen nemcsak a gyakorlati képzésre, hanem a főiskolai oktatás egészére, a hallgatók hivatásra nevelésére is. Fel kell készíteni a hallgatókat az elemző-kutató munkára. Biztosítani kell, hogy a nevelési gyakorlatot színvonalas elméleti tudatossággal végezzék, képesek legyenek a hallgatók a pedagógiai tapasztalatszerzés magas szintű tudatos elméleti elemzésére és gyakorlati megvalósítására! Mindössze néhány kérdést vettem fel a tanárképzés korszerűsítésének szempontjából.

Ezekről a kérdésekről érdemes és kell vitatkoznunk, a minél jobb megoldás érdekében elemzést végeznünk. Bármilyen struktúra megvalósítására kerül sor, a pedagógusképző intézmények bármilyen szervezeti közelítése realizálódik, a képzési folyamat tartalmi-módszertani megújítása alapfeltétele lesz a mindenkori korszerűsítési igénynek.

IRODALOM

- [1] A pedagógusképzés rendszere, problémái, fejlődési tendenciái. Nemzetközi összehasonlítás. *Összeállította: LADÁNYI ANDOR, NÁHLIK ZOLTÁN és TÓTH JÓZSEF* közreműködésével. Felsőoktatási Pedagógiai Kutatóközpont Budapest, 1980. 67 p.
- [2] Pedagógusképzés az európai szocialista országokban és néhány fejlett tőkés országban. Szerk.: Ladányi Andor, Sándor Ernőné közreműködésével. Bp., 1972. FPK. 301 p. (Felsőoktatási pedagógiai tanulmányok.)
- [3] HEGEDŰS ETELKA—SZÉCHY ÉVA: A szovjet pedagógusképzés helyzete és fejlődési irányai. (Kézirat: FPK.) Moszkva, 1980.; TÓTH JÓZSEF: A pedagógusképzés az Amerikai Egyesült Államokban. (Kézirat: FPK.) Bp., 1980.
- [4] LADÁNYI ANDOR: A pedagógusképzés továbbfejlesztéséről. Köznevelés, XXXVII/8. sz. 8—10 p.

- [5] Az általános iskolai és óvodai pedagógusképzés tantervei az 1976/77. tanévtől. Melléklet az oktatási miniszter 130/1976. (M. K. 14.) OM számú utasításához.
Szerkesztette: MIKLÓSVÁRI SÁNDOR.
- [6] DR. VESZPRÉMI LÁSZLÓ: „A gyakorlati képzés félévtizedes tapasztalatai gyakorlóiskolánkban”
Pedagógusképzés, 1978. 75—92 p.

FRAGEN DER MODERNISIERUNG DER LEHRERBILDUNG

LÁSZLÓ VESZPRÉMI

Die Fragen der Modernisierung der Pädagogenbildung treten weltweit immer mehr in den Mittelpunkt des Interesses der Experten, der führenden Personen des Bildungswesens. Hierzu bedarf es einer Konzeption der sich auf die Gesamtheit des Unterrichtswesens erstreckenden Erwartungen, einer sorgfältigen Analyse der gegenwärtigen Situation. Diese Aufgabe übernimmt der Verfasser aufgrund seiner Erfahrungen an den Pädagogischen Hochschulen. Er führt vor Augen, dass das Verhältnis von Theorie und Praxis 88:12% beträgt, während es sich an der Medizinischen Fakultät der Medizinischen Universität auf 60:40% beläuft. Vorschlag des Verfassers: Aneignen des theoretischen und praktischen Wissens auf höherer Ebene, Steigern der Bedeutung der Lehrstühle für Pädagogik und Psychologie: auf organisatorischen wie such auf Anschauungsbezogenem Gebiet.

ВОПРОСЫ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЕЙ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛ

ВЕСПРЕМИ ЛАСЛО

Вопросы усовершенствования подготовки преподавателей всё больше занимают специалистов и руководителей общественного образования. Опираясь на опыт работы в Сегедском пединституте по мнению автора в первую очередь необходимо подвергать подробному анализу современное положение общественного образования и наметить его основные цели и перспективы. Автор приходит к выводу, что в пединститутах соотношение теории и практики 88% и 12%, тогда как в медицинских институтах это соотношение 60% и 40%.

В работе автором выдвигаются следующие предложения:

— Усвоение на более высоком уровне теоретических и практических знаний процесса воспитания.

— Повышение роли кафедр педагогики и психологии.